

PROZNOWANIE (190) *sb n*

proznowanie (97), **proźnowanie** (84), próźnowanie *a.* proźnowanie (9); proznowanie *BierEz* (3), *KromRozm II*, *GliczKsiąż* (5), *KrowObr* (5), *Leop* (3), *OrzRozm*, *OrzQuin*, *KuczbKat*, *CzechRozm* (9), *SkarJedn* (2), *KochOdpr*, *KochWr*, *ZawJeft*, *GostGosp*, *GrabowSet* (3), *OrzJan* (6), *LatHar*, *WujNT* (2), *CiekPotr* (2), *CzahTr*, *GosłCast* (2); proźnowanie *BielŻyw*, *MurzNT*, *BielKom*, *RejWiz*, *RejZwierz*, *Prot*, *SienLek* (3), *RejAp*, *GórnDworz*, *RejPos* (3), *RejZwierc* (12), *RejPosRozpr*, *StryjKron*, *GórnRozm*, *Phil* (2), *SkarKaz* (2), *SkarKazSej* (2); proznowanie : proźnowanie *FalZioł* (1:1), *BielKron* (3:4), *KwiatKsiąż* (8:3), *Mącz* (4:23), *BielSpr* (2:5), *ModrzBaz* (18:2), *SkarŻyw* (10:4), *KlonWor* (1:7).

pró- (22), pro- (17); pró- *KochWr*, *ZawJeft*, *OrzJan* (6), *GosłCast* (2); pro- *MurzNT*, *OrzQuin*; pró- : pro- *Mącz* (12:15); *drugie o oraz a jasne, końcowe e pochylone*.

sg N próźnowanie (43); -é (3), -(e) (40). *♦ G* próźnowania (72); -å (66), -a (1), -(a) (5); -å : -a *KrowObr* (2:1). *♦ D* próźnowaniu (6). *♦ A* próźnowanie (24); -é (2), -(e) (22). *♦ I* próźnowanim (7) *SeklKat*, *OrzQuin*, *KuczbKat*, *CzechRozm*, *KochOdpr*, *Calep*, *SkarKazSej*, próźnowani(e)m (4) *GliczKsiąż*, *Mącz*, *RejAp*, *ModrzBaz*. *♦ L* próźnowaniu (31). *♦ pl N* próźnowania (1). *♦ A* próźnowania (2); -å (1) *ModrzBaz*, -a (1) *MurzNT*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w. s.v. próźnować.

Niepracowanie, bezczynność, nieróbstwo, lenistwo, lub rzadziej: odpoczynek po pracy; otium Vulg, Mącz, Modrz, Calep, Cn; cessatio Mącz, Calep, Cn; vacatio Mącz, Calep; desidia Mącz, Cn; vacatio a labore Modrz, Calep; negotii inopia, quies, remissio Modrz; feriae, immunitas Calep; otiositas, otium operis, vacuna Cn (190) : Dobrzy ludzie co práciu/ Rzadko nędze ná sie czuiu/ Proznowaniec mnogim szkodzi/ W ciężki ie vpad przywodzi. *BierEz* K, N3v; *BielŻyw* 120; *KromRozm II* e3; Są tedy [mnisi] w kłatwie Bożej wzyfcy wespółk zonymi Sodomtyki y Gomortzyki/ ktorzy sie dla proznowania do piekła západli *KrowObr* 140, 36v, 135, 242v; *RejZwierz* 47v; ma drugi kilká synow/ łotruią domá/ tną kozerę/ zábijáiu/ krádną/ co wzytko z proznowania przychodzi *OrzRozm* V3; *BielKron* 270v, 272v, 342; ktorzi tym obyczaiem zwykli byli czas dnia y nocy dzielić/ yżebyfmy od czterzech y dwudzieftu godzin trzecią część/ to iest/ ośm godzin łpaniu pozwolili. Drugą iżeby ná posileniach y na próźnowaniu albo wtrzymawaniu od nauk łtrawili. *KwiatKsiąż* Q, B2, D [2 r.], L2v, P2v; Convertere se ad ocium, Vdác sie ná próźnowanie. *Mącz* 487b, 7b, 247c, 258d [2 r.], 360d, 472c, 507a; nie térayze ich [zdobytych nauk] proznowaniem w Zurowicach/ áni ich gnuśnością zákopyway v siebie Domá: ále ich owoc ná świat wydaway *OrzQuin* E2; *Prot* D3; *SienLek* 10, 11; á thy w onym łprośnym próźnowaniu ledwie łobie vmiełz nos vtrzeć. *RejZwierc* 160, 15, 20v; *BielSpr* c, 49 marg; *CzechRozm* 72, 100v [2 r.]; Niechayze tedy tego pilnie pátrzą áby chłopiętá y dzieweczki/ pirwfzych młodych lat łwych niewodły w proznowaniu [ne pueri puellaeque ociosi primos transigant annos]: niechay sie łtáraiu/ áby zázwdy co robiły *ModrzBaz* 10v; łkoro Pan wnidzie ná pokoy/ ábo sie łpráwami iákimi łwemi zábáwi/ oni [jego łludzy] wzytkcy proznuią: ktore proznowanie dawa im przyczynę ábo drogę do łprośnych gier *ModrzBaz* 37v, 10v, 13, 37v [2 r.], [38]v, 51v, 83; *SkarJedn* 389, 390; wnáukach łwieckich bárzo wyćwicżony był: y miedzy nimi lekárłkich sie náuczył/ niezpotrzeby/ áni dla zyłku iákiego (bo był człek bogaty) ále żeby sie próźnowania wiárował/ á vbogim dla Pána Bogá tym rzemiesłem służyć mógł. *SkarŻyw* 592, 241, 260, 411, 413 [2 r.], 490,

507, 592 marg; *StryjKron* A3v; *GórnRozm* A4v; *KochWr* 30; *Calep* [722]b, 1098b; *GrabowSet* G, Ov; *OrzJan* 48; *WujNT* Bbbbbb2v; *GosłCast* 31; [próżnujący] Leży trzy dni/ trzy nocy: iákoby w połogu. Więc w onym proźnowaniu záchce fię rośkołzy: Włtawłzy idźie do Kárczmy *KlonWor* 34, 32, 45.

próżnowanie czyje [w tym: *pron* poss (5), *G sb i pron* (3)] (8): *GliczKsiąż* O5v; *KrowObr* 140; *Leop Ez* 16/49; *RejPos* 194, 260v; wždybyś dármo nie liczył zegáru/ y zdaćiby fię y dłuźszy dzień/ y dłuźszy żywot/ niżli w onym obrzydłym proźnowaniu twoim. *RejZwierc* 160v; *ModrzBaz* 20v; *OrzJan* 17.

W połączeniach szeregowych (25): Ciała [!] krwie nieczyłtey/ wilkości złych á zbytnich pełne/ wproźnowaniu/ w obzarłtwie/ w łmilłtwie włtawicznem przebywaiące/ łą na łkłonnieyſze ku zarażeniu powietrza *FalZioł* V 61; *SeklKat* G3, K4v, T; *MurzNT* 108v; *Prácuy* ná końłkich nogach chroń fię proźnowania/ Zbytnim kołztem vbyorow twarzy máłowania. *BielKom* C6v; Kłáďa też zás inłſe przyczyny łwey włáłney głowy ná ty ktorzy w łzkołach álbo w kolegiach myęłzkáýą/ żeby fię niczego dobrego nye vczyli/ yedno proźnowánya/ zuchwálłtwá/ lotrołtwá/ friyerłtwá/ á rołpułty *GliczKsiąż* G6v; *Leop Ez* 16/49; Hyems genialis, Zymá która ku proźnowaniu/ vżywaniu y biełiadowaniu dofić czáfu ma. *Mącz* 144b, 45c, 115c, 472b, 49 lc; Słuchayże ty on nędzarzu co ten dzień łwięthy obchodzifz obzarłtwem/ opilłthwem/ piłkaniem/ bębnaniem/ á márnym proźnowaniem. *RejAp* 11; *RejPos* 194; *ModrzBaz* 20v, 106v, 118; fráfunkom/ leniłtwu/ y proźnowaniu/ był [św. Bernardyn] nieprzyiaćielem *SkarŻyw* 460, 241; *WujNT* 719; *SkarKaz* 80a; *CiekPotr* 49; Tá byłá złość Sodomłka: hárdóść/ náłycenie chlebá/ y dołtátek/ y proźnowanie: á iź ręki do nędznego y vbogiego nie ściągñęli. *SkarKazSej* 705a, 705a.

W przeciwstawieniach: »proźnowanie ... praca (11), robota (3), nauki, trudy« (16): też ty rzeczy iáko polowanie/ ptakow/ y ryb łwienie w ułtawach Licurgułowych/ nie zá proźnowanie ále za nauki młodziencykow były poczytane. *KwiatKsiąż* P2; Odum labore variare, Proźnowanie pracą przemieniać/ to yełt/ część robić/ część proźnować. *Mącz* 475c; *SienLek* 10; *RejZwierc* B3, 157v, 221; Bo y tá członkow człowieczych rozmáitość/ nie ná proźnowanie daná iełt: ále iáko ptakom łkrzydłá do latania/ ták człowiekowi dáne łą członki do roboty *ModrzBaz* 37, 37 [2 r.], 106v, 118; gdy z pracy łzkolney wyprzáł [św. Wojciech]/ á proźnowania łobie dopuścił/ zá łwiatem fię/ y iego proźnołćiami vďáł *SkarŻyw* 352; *Phil* S2; *GrabowSet* B4v; *WujNT* Bbbbbb2v; *KlonWor* 40.

Przysłowia: *Mącz* 331b [2 r.]; Strzeźże fię proźnowania podułzki łzátáńłkiey *KlonWor* 45.

Proźnowanie w rychłá nędzę przywodzi. *BierEz* K.

Zwroty: »w proźnowaniu lenieć, gnić, gnuśnieć; od proźnowania gnić, lenieć; zlenieć z proźnowania; proźnowaniem gnuśnieć« = *otio languere* *Mącz*, *Modrz*; *languere a. languescere in odo* *Mącz* [szyk zmienny] (2:1:1;1:1;1;1): [cesarz tatarski] ná krzełt nie przyzwolił mowiąc: Iź nie waleczná wiárá Krzełćiańłka iedno rołkołzna/ á thák by mi w niey ludzie zlenieli z próźnowania wielkiego. *BielKron* 361v; *KwiatKsiąż* B, Gv; *Otio languere*, Od proźnowania gnić *Mącz* 183d, 153d, 259a; Przyłtoi też Mężowi/ áby łie iáką rzeczą álbo pracą vcźciwą závždy báwił/ [...] częłcią też dla tego/ áby proźnowaniem niegnuśniał *KuczbKat* 260; á [kaźdy] niechay fię tego niedopułzcza/ áby gdy dom bliźnego iákoby gorzeć pocźyna/ on w proźnowaniu leniał *ModrzBaz* 67.

»proznowania naśladować, naśladowający« = *próżnować; otium imitans a. sectari Vulg* [szyk zmienny] (1:1): Który śpiewuję [!] ziemię swoją/ na gie się chleba/ ale który naśladowie proznowania/ będzie pełen niedostátku. *Leop Prov* 28/19, *Ez* 21/23.

Wyrażenia: »darme proznowanie« (1): Bo bez pracy á w darmo proznowaniu trudno się y dobra krew wzmnożyć ma *RejZwierc* 157v.

»gnuśne, leniwe proznowanie« = *pingue otium Mącz* (2:1): *KwiatKsiąż* Gv; *Mącz* 300b; Baw się pracą/ gnuśnego łtrzeż się proznowania *KlonWor* 40.

»marne proznowanie« (7): *RejWiz* 60v; *RejAp* 11; *RejPos* 194, 260v; to niefortunny człowiek/ czo iako bydlę w marnym proznowaniu cząły łwe łprośnie trąci *RejZwierc* 160v, B2v, 160v.

»sobotn(i)e, sobot, szabat proznowanie; szabat proznowania« = *sabbatorum otium Vulg* [szyk 6:2] (5:1:1;1): *Leop Ez* 21/23; *RejPos* 260v; [św. Paweł] odwodzi tylko ludzi od proznowania onego cieleśnego Sobotniego/ á przywodzi do odpoczywania prawdziwego duchownego [...] które w świętobliwości y łprawiedliwości należy. *CzechRozm* 71, 72v, 99, 101, 101v [2 r.].

Szeregi: »gnuśność i proznowanie« (2): Rozumiał bowiem to ten mądry mąż iakową łeft zaráżá káżdey Rzeczyłpolithy gnuśność y proznowanie/ á ząię że prace y thrudy czynią ciąłá y zdrowłze y trwálze *Phil* S2, S2. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»lenistwo (a. leniwość), (i) proznowanie« = *desidia et otium, desidiosissimum otium, languor desidiaque Mącz* [szyk 4:1] (5): Marcescere desidia et ocio, Od leniłtwá y Proznowania łecieć o ziemię. *Mącz* 209c, 258d, 379c; *Calep* 184b; *OrzJan* 48. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.]

»niedbałość a proznowanie« (1): kthorzy będąc kápłanmi/ kápłánłtwá łwego nye przyłtrzegąý/ zá nyedbałócyá á proznowanyem łwoim vtrąćá práwá á dobrá kápłánłtwá łwego. *GliczKsiąż* O5v. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»obżarstwo a proznowanie« (1): s tegoż obżárłtwá á s proznowania nielza łedno się łrozłczne wrzody zámnożyć w nim mułzą *RejZwierc* 113v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.]

»proznowanie a (i) opilstwo (a. pijaństwo)« [szyk 1:1] (2): *BielSpr* 49; Żyw potem czołá twego/ prawicą łwą wierną. Wiáruy się proznowania/ y piianłtwá przytym *KlonWor* 44. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

»proznowanie a ospalstwo« (1): Nie mniмай też ábyć y owo leniłthwo do tego się nie przygodziło/ gdy chłop chodzi z nádętymi oczymá/ z opuchłemi goleniámi od wielkiego proznowania á ospálłtwá *RejZwierc* 157v.

»proznowanie i pieszczota« (1): Bo/ którym się łwiecey podoba proznowanie y łiełzczotá niewiełcia [odum et mollicies]/ ktorzi się báwią rzeczámı cnoćie nieprzyłtoynemi/ [...] niech wiedzą/ że się od łłáchetności przodków łwych wyrodziłi *ModrzBaz* 42.

»proznowanie i (a) pokój« [szyk 2:2] (4): *FalZioł* V 49v; tym kthorzy łą w łzczęłciu/ naiłwiecey tych cnot potrzebá/ bo pokoy á proznowanie/ wielczy to łą łkałcze człoweczý. *GórńDworz* Hh3; *RejPosRozpr* c4; *OrzJan* 59.

»proznowanie, (i, a, ani) rozkosz (a. rozkoszne życie)« [szyk 4:3] (7): *SeklKat* Tv; wiedzono ye [dzieci] ná rolę/ áby pirowłych łat nye łrawili w proznányu a w yákyey rołkołły *GliczKsiąż* E5; [cesarz *Arnolf wrogów*] z Gálliey wypędził/ y podbił pod łwą moc. S tego łzczęłcia vdał się potym

ná roľkoľzne żyde y ná proźnowanie *BielKron* 172v, 258; *BielSpr* b4v; *SkarŻyw* 558; *SkarKaz*)(2v; *KlonWor* 33. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»proźnowanie a rozpusta« (1): Nulla adeo ex re istuc fit nisi ex nimio ocio, To niskąd ynąd nie przichodzi yedno z próźnowánia á roľpuľty. *Mqcz* 128a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»swawola a proźnowanie« (1): Páná/ y Kmiotká/ y káždego pod niebem człowieká/ ľwawola á proźnowánie do vboľstwá przywiedzie *GostGosp* 42.

»proźnowanie a zbytek« (1): pátrž iákie orľzaki Dármoiádow zá nimi/ ktorzy vľtáwicznym Proźnowánim/ á zbytkiem/ iáko wieprze tyią. *KochOdpr* C3. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

Wyrażenie przyimkowe: »z proźnowanim« = *bezczyinnie* (1): Zproźnowanim. *Calep* 722a.

W *przen* (4) : *SkarŻyw* 411; Bo ľámá oná dzienna ľprawá w myľli twoiey wľožona/ będzie cię do siebie mile wabiľá/ y drogęć do proźnowánia/ ktore wedľug náuki piľmá Bożego/ wľzelkiey nieprawoľci náuczyľo/ pięknie zágrodzi. *LatHar* 3; proźnowánie mię vľidliľo, Venus Zwiázáľá *CiekPotr* 52; Látá/ zdrowię/ vrodę/ niewiém nacz chowamy/ Obrok ten próźnowánium záváże oddawamy. *GostCast* 37.

a. Brak zatrudnienia, uchylenie się od pracy (o tzw. ludziach luźnych); w *przen* (1) :

Wyrażenie: »luźne proźnowanie« (1): Bowiem gnuľne leniľstwo luźne próźnowanie/ Bez prace/ bez fráľunku chce mieć wychowánie. Nie ma ľię do niczego/ źmierdzi mu robotá *KlonWor* 33.

Szereg: »lenistwo, proźnowanie« (1): *KlonWor* 33 *cf* Wyrażenie.

b. O wojsku: (chwilowo) niewalczący (9) : *BielKron* 258; *BielSpr* 43v; *ModrzBaz* 117v; Ten wieczną ľławę ľzábľá kupuie/ Bo próźnowánié mu nie ľmákuie. *ZawJeľt* 37; nápiľáľem dwie kľiążeczce nie Poetickim/ áľe proľtyľm Zoľniersľkim wierľzem myľm/ Rycerľkim ľudziom czáľu proźnowánia dla zábáwy na przykľád *CzahTr* A3v.

W *przeciwstawieniu*: »praca ... proźnowanie« (1): Kážde Woyľko s Sprace roľście/ s próźnowánia mdľeie y ľľtárzeie ľie. *BielSpr* 36.

Szeregi: »proźnowanie i lenistwo« (1): byľm wiedziáľ/ żeby ľie to práwo [o *placeniu żoľdu pospolitemu ruszeniu po przekroczeniu granicy*] ták rozumiáľo/ áby gdy żoľdu nie ľtánie/ cnotá wáľzá miáľá ľie tym kręgiem háľmowáć/ á was od ľławy woienney ná próźnowánié y ná leniľstwo odwodzić/ ľáľbyľm powodem do tego byľ/ ábyľcie práwo tákie ľzkodliwé conapřędzéry znieľli *OrzJan* 59.

»proźnowanie i (a) pokoj« [*szyk 1:1*] (2): *Mqcz* 192d; [*Katon bronil Kartaginy przed spalaniem, mówiąc*] zoľtawmy Cárthago w cáľoľci/ ktora ięľt iáko ieden bodziec pobudzáiác męże Rzymľkie wáľká ľwoiá/ ku ćwiczeniu vľtháwicznemu mľođzi/ y ku wľzem Spráwám Rycyrlkim ľprawce Zwierzchne/ gdzie ięľli iá záľubimy ogniem/ vpáđną Rzymiánie přes pokoy á próźnowánié *BielSpr* 39.

c. Uchylenie się od pełnienia urzędów (3) : Boć iednáľ wiele ich ięľt godnych/ co o nich niewiedzá/ ktorzi vdali ľię ná proźnowánié mieľżkáiac w káćie [*qui toti se contulerunt ad ocium et solitudinem*]: [...] wiele ich ięľt/ ktorzi áćżkolwiek ľá dobrzi/ cnotá y náuká ozdobiľni/ wľzáľże iź ľię w ľpráwy niewdawáiá/ bywa to/ iź muľzá znoľć páľnowánié niegodnieyľzych niź ľá ľámi *ModrzBaz* 43v; *OrzJan* 53.

prożnowanie od czego (1): Vacatio omnium munerum, Próżnowanie od wśzech vrzędów. Mącz 472b.

d. *Praca umysłowa (uważana przez starożytnych pierwotnie za beczynność) (4) : gdy fię [Achilles] zbitew nawracał yż wtey rzeczy [muzyce] odpoczywał/ nie yżeby gámraczkich pieśni vżywać [...]/ ale chwały zacnych á możnych mężow śpiewaniem na pamięć łobie przywodził. Atak tedy wprożnowaniu możemy albo łami czynić/ albo czyniącym dopuśczać KwiatKsiqż P3, L4; Latine schola significat vacationem seu locum vacationis, Pokóy/ prożnowanie. Quia caeteris rebus omissis vacare liberalibus studiis pueri debent, Scholam explicare. Mącz 371d; ModrzBaz 128v marg.*

Synonimy: gnuśność, lenistwo, leniwość, nierobotność, prożność.

Cf **PROŻNOWAĆ**

ZCh